

στis κρυφές: τὸ χαρούμενο θάμπωμα μέσα μου τῆ χρονιά πού μάθημα μου πρωτόβαλον τὸ Β τῆς Ὀδύσσειας: καὶ πολὺ προητέρα, στὴν πρώτη τοῦ Ἑλληνικοῦ, τῆ χαρᾶ πού μετὰ ζήτησε στὴν τάξη καὶ τὰ σκασιὰ τὰ γέλια μας, καὶ μὴ ὅλη τοῦ ἀγχιωποῦ δασκάλου μας τὴν παρουσία, Νικηρικὸς Διάλογος τοῦ Λουκιανού, ἐκεῖ πού ὁ Μένιππος ὁ κυνικός φοβερίζει τὸ στρυφνὸν περσικὸν, τὴ Νάρονα, μ' ἓνα ξύλο ἀλλήπτη. Καὶ μου ξαναρχεται σὲ τοῦ πῶς ἡ ἴδια ἐπισημὴ ἢ Χρηστομῆθεια, τοῦ Παγκαθῆ, νομίζω, πού μελετούσαμε στὴν τάξη, τελειώνει ἴσα ἴσα μὲ τὴν Τίμωνα τὸν Μισάνθρωπο. Καμὰ φορὰ τραβηγμένοι ἀπὸ τὸ διαλογικὸ τῆς μορφῆς, ἀδραματίζαμε τὴ φανταζομένη (τὸ θέατρο τὸ ζέσαμε καὶ τὰ γαμπούσαμε), δοκιμάζαμε νὰ τὴν συλλαβίσωμεν ἀπὸ ἀρχῆς: ὁ θεὸς φίλος καὶ ζῆνις καὶ ἀστερισμητὰ ἀπὸ κτλ. καὶ σταματοῦσα πάντα καὶ δὲν πῆγαίναμε παραπέρα ἀπὸ τὴν ἐπιθετικὴν τὴν ἀπέραντη, παράταμα μὴ ἀποκαθάρσει πάλυ μ' αὐτὰ καὶ ἀποσι καὶ πάλυ παιδιὰ. Ἐορᾶ κυνηγμένος πρωτοδιαβάξω τὴν Τίμωνα στὴ μεταφράσει, τοῦ κ. Βουτιερίδη, καὶ ἴσα ἴσα ἡ νέα μεταφράσει μου ἀνάθει τὴν ἐπιθυμία νὰ τρέξω σὲ ἀρχαῖο κείμενο, καὶ νὰ τὸ περᾶσω ὅπως ὅπως καὶ γνωρίζω νὰ ξαναπλῆξω μὲ τὴν παλιὸν μου φίλον, μὲ τὴν τοιμερὴν ἐπισημὴ καὶ φοβερὴ Σαρμοσάτια, πού ἀνεπίλητες γεννημένοις ἀνεπὶ τὴν Ἐνφράτη ἔστασε τῆς σοφίας τοῦ τῆ ἑρῶν στὴν Ἀθήνα, καὶ μαζὶ κερπὶς καὶ μίστιχα τοῦ ζεπεσιμῶ, μινωδικῆς καὶ ἀμυσσῶς μέσα στὴν ἐποχὴ του, ὁ ἀύχρονος αὐτὸς τοῦ Μάρκου Λυρῆλιου, συγγραφέας ὅμως πού ἔξερε νὰ γερμερῆ, ἢ ὅχι νὰ χριζῆ, κάπως πῶς πολὺ ἄλλοι: παρ' ὅσον ἀξίει βαθύς νὰ εἶναι, ὅμως καὶ μ' ὅλα τὸν τῆ ψευδαῖνα ἔνας πλατῆς καὶ ὅλος δὴναμη καὶ νεῖρα λογοτέχνης, ὁρμητικῆς καὶ ζωντανῆς καὶ ῥήτορας καὶ ζωγράφος καὶ κυριδεντῆς ἀσύγγαυτος, παιδι εὐλογημένον τριῶν ἀντάμα πατεράδων, τοῦ Ἀριστοφάνη, τοῦ Δημοσθένη καὶ τοῦ Μένανδρου, ὁ στερεὸς τοῦ ἀρχαίου λόγου καὶ τοῦ νέου λόγου ὁ πρῶτος λειτουργὸς, πατέρας ὁ ἴδιος μελλόμενον κάθε λογῆς Πολιταίων, Σούφρτ, Ριθιδῆδων, Σουρῆδων, μαζὶ ἰσάει ἀπ' ὅλα, χρονιγράφος καὶ σατυριστῆς καὶ διηγηματογράφος, καὶ μ' ὅλ' αὐτὰ τεχνίτη πού, καθὼς τὸ εἶπεν ἓνας σοφῆς, ἀν ἠβλε μὲν Χριστιανός, σὴν τότεσι ἄλλοι τοῦ καιροῦ του, ὅλ' εἶτανε ὁ δυναμειτάτος ἀπολογητῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ κἀκεῖ ἀπὸ τοὺς Πατέρας τῆς Ἑκκλησίας δὲ ὅλ' ἔστασι σὴν ἐκείνους, χρυσόστημος. Ἔτσι ὁ Μισάνθρωπος τοῦ Λουκιανού μου παρουσιάζεται σὴν

ἓνα σπαρταριστὸ κομμάτι, σκληρὰ κομμένο ἀπὸ τὴν κομψοδία τῆς ζωῆς μὲ μὴν ἀπαισιοδοξία σπρωγυλάτατη, μὲ μὴν λεπτοκομμητὴν εἰρωνεία (ἐκείνη μάλιστα ἡ συνομιλία τοῦ Τίμωνος μὲ τὸν Δημέα τὸν ῥήτορα, τὴ δειγμὰ ἀλλοδατῆς φλέβας σατυριστῆς), ἀ μὴ κἀθὴ πού βραζει μέσα τῆς ὁ μούστος ὁ ἀπτικὸς γὰρ νὰ γείνη ὑστερ' ἀπὸ αἰῶνες τὸ ἀρσὶ τοῦ Σαίξπηρ σὲ δρῆμα τοῦ πού μετὰ φέρνει πάλυ ἕρως τὴν Τίμωνα τὸν Ἀθηναῖο.

Κάθε μεταφράσει κ' ἡ πῶς εὐτυχημένη, κάπως πάντα ὅλ' ἀλλάξῃ τὸ πρωτότυπον κατὶ ὅλ' τοῦ ὀλιγοστεύει, ἀπὸ κατὶ ὅλ' τὸ φτωχικὸν. Παλιὰ ἀλήθεια. Ὅμως τοῖσι νὰ εἰπῶ πῶς καὶ καθὴ φροντισμένη μεταφράσει, φέρνοντας πῶς ἡμᾶς ὁ ἕμᾶς μὴ μακροσμένη ζοῆ, ἀκόμη καὶ τὴν ἀσύγγαυτη ὀμῆρη τῶν ἀρχαίων, μπορεῖ νὰ τῆς δώσῃ μὴ ὀψη γνωριμωτερῆ, καὶ πλῆον συμπληθητικῆ, μὴν ὀψη πῶς νὰ εἶναι τὸ ταίριμα μαζὶ μὴς ἀχτεῖδας ἀπὸ τὴν ὑπέρικλη μορφῇ τοῦ πρωτότυπου, καὶ μὴς ἰσάει μὴς ἀπὸ τῆ γύρω μας ψυχῆ. Εἶναι ἀλήθεια πῶς, ἔξω ἀπὸ τοὺς τεχνικὸς ὅρους, τὰ ταῦτόσημα λόγια δὴν γλωσσῶν διαφορετικῶν, ἀκόμη καὶ σύγγαυτων γλωσσῶν, δὲν ἀποδοῦν μὴ μωληθητικῆς ἀκριβείας κ' ἔτσι λεπτὰ τὸ ἴδιον νόημα, καὶ δὲ γενίαν τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα. Μὰ ὅλ' εἶναι ἀλήθεια πῶς καθὼς ὑπάρχουν λογοτέχνες πού μὴ ἀκούν ἀνομιεσῶς τοὺς ὅχι γιὰ τὸ ἓνας εἶναι τοῦ ἄλλου μωλητῆς, μὰ γιὰ τὸ ἓνας εἶναι τοῦ ἄλλου πνευματικῆς συγγενῆς, ἔτσι ὅλ' ὑπάρχουν καὶ μεταφράστες: προσωριμῶν νὰ μετὰ δίνουν πῶς ἐπιτυχημένα τὴν εἰκόνα τοῦ πρωτότυπου σὴν ἀπὸ ἀπίστα, πρῶτα κ' ἀπ' ὅλα, πνευματικῆς συγγενείας φερόμενον μὲ τὸ συγγραφεῖ πού μεταφράζουν. Κι ἄκομα ὅλ' μποροῦσα νὰ εἰπῶ πῶς ὅλ' ὑπάρχουν καὶ γλωσσῶς γιὰ τούτην ἢ γιὰ κείνη τὴν ἀφορμὴ κακομμένες νὰ δέχονται σὲ κῆματα τοὺς καὶ πῶς ἀσφαλῆσμένα καὶ πῶς καλὰ νὰ κατενοοῦσαν σὲ μεταφραστικὸν ἔργον μὴς ἄλλης ὀριωμένης γλωσσας. Καὶ τὸ ἀντίστροφο. Ἐβέβαια εἶδα νὰ παρασπινένται κάποιου ἔξενου φιλόλογοι (ὅμως καθὼς φαίνεται, φιλόλογοι ἀπὸ κείνους πού φαντατικὰ πολεμεῖν τὸ ἔσπλωμα μὲ μεταφράσματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφεῶν, γιὰ τὸ ὑπάρχουν καὶ τέτοιου πολέμου), εἶδα νὰ παρασπινένται πῶς ἡ γαλλικὴ γλώσσα δὲν ἔχει καμὴν σχεδὸν μεταφράσει ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἑλλήνας πού νὰ εἶναι τῆς προκοπῆς, ὅτι θεὸς εἶναι ὄθλος, κ' αἱ πῶς καλῆς παραφράζουν ἀπάνου κάτου τὸ νόημα, χωρὶς νὰ μετὰ τὸ ξαναπαρασταῖνον πιστὰ, ὅτι μῆτε ὁ Ὀμηρος,

μῆτε ὁ Αἰσχύλος, μολοντὶ ἀξιόλογα μεταφρασμένοι κ' αἱ δὴ, ὁ πρῶτος ἀπὸ τὴν κυρία Dacier, ὁ δεύτερος ἀπὸ τὸν Leconte De Lisle, δίνουν κἀκεῖνους νὰ νοιώσῃ τις χαρὸς τῆς ξεχωριστῆς τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Αἰσχύλου, ἀφῶν πού κ' αἱ δὴ γυμναστῆς εἶναι ἀπὸ καλῆς στὴν ἐξήγησιν: ὅτι καὶ ἀνωτέρως ἀπὸ τὴν Dacier μεταφραστῆς τοῦ Ὀμήρου εἶναι ὁ Γερμανὸς ὁ Woss, μὰ καὶ αὐτὸς πάντα προῦδωτη τοῦ πρωτότυπου του, μ' ἓνα διὰ τοῦ ὄρου μεταφραστῆς, δημοτικῆς βέβαια καὶ παραστατικῆς, μὰ μὴ φροντίζετε πῶς εἶναι τὸ ἴδιον ὄρου, τὸ ὁμοιωτικὸν... καὶ τέλος ὅτι κ' αὐτὴ ἡ Ὀρέστικη ἢ μεταφρασμένη ἀπὸ τὴν περίφημον Βιλλιαμώβιτς τῶσι καλῆ καὶ τελειωτικῆ, ἀ νὰ εἰπῆ πῶς πολὺ, ὅχι γιὰ τὸ ἓνα, μὴ κλασσικὴ μεταφράσει τοῦ κλασσικοῦ, ἀλλὰ γιὰ τὸ μετὰ κεντᾶι τὴν ἕρξη νὰ διαβάσωμε τὸ πρωτότυπον. Ὅλα τὰ τέτοιος λογῆς σὴν παρῶνα, ἴσα κ' ἂν εἶναι ὑπερβολικῆς, κρύβουν καὶ κατὶ ἀληθινῆ μέσα τους. Μὰ τάχα δὲν μπορεῖ νὰ στοιχητοῦμε πῶς ἂν οἱ Γερμανοὶ δειγνύονται πῶς ἰκανοὶ σὲ μεταφράσματα τῶν ἀρχαίων ἀπὸ τοὺς Γάλλους, πρῶτον δὲ ὄψην ἀφορμῆς μὴ ἄκομα τὴν πῶς στενὴ γνωριμῆς τοῦ Γερμανοῦ μὲ τὰρχαῖα κείμενα, τὴν πῶς φιλοῦ γημένη του δουλειᾶς, μὰ καὶ κατὶ ἄλλο, γιὰ κἀκεῖνους τὴν ἴδια του τῆ γλώσσα πού ὅλ' κλει κατὶ πῶς ἐκκοσμοῦσθε μαζὶ καὶ πῶς εὐνοῦτο ἀπὸ τῆ γαλλικῆ τῆ γλώσσα, πλῆον ἀναλυτικῆ καὶ πεζολογικῆ καὶ δασκαλοκίνητη. Ἔτσι καὶ θυμολογῶ τῶρα μὴ γαλλικῆ μεταφράσει τοῦ Αἰσχύλου πού καὶ μὲ ὅλο τὸ παίριμα τοῦ μεταφραστῆ πῶς ἀκούσθησθε πιστὰ τὸ ὄρου τοῦ ἀρχαίου, τῶσι πῶς παραλάξῃ ἀπὸ τὸ κείμενον καὶ τίς πῶς πολλῆς φορῆς μὲ τῶσι πολλὰ λόγια ξαναλεῖ καὶ ἀπαλαίνει τὰ λιγοστὰ πικνωδωμένα λόγια τοῦ ἀρχαίου, τῶσι, πῶς μὲ μὴ φράσει ἀπὸ ἐννιά λέξεις ξαναδίνει τὸ νόημα πού ὁ Αἰσχύλος ἐκφράζει μὲ μὴ λέξῃ Θεοφιλοστάτη.

Ὁ κ. Βουτιερίδης δὲν τὸ ξέρω ἀκόμη κ' ἂν ἔχη καμὴν συγγενείας μὲ τὸ Λουκιανῶ. Ξέρω μόνον πῶς ἐν' ἓνας νέος δημοσιογράφος καὶ ποιητῆς πού μπῆκε ἀποφασιστικὰ σ' ἓνα δρῆμα, γὰρ νεῖρα κἀπου πρὸς ἓνα σημάδι φωτεινῶ καὶ τὸ περσάτημα τοῦ ἐπίδα δίνει καλλίον ἀρχῆ καὶ ἀσφαλῆσμενον, παρὰ γοργῆ καὶ εὐκολοβουστα. Δὲν πρέπει πάντα νὰχομε ἀπύλητη ἐμπιστοσύνη πρὸς τὰ πρῶτα τιμασματα, πρὸς τὰ τεραστῆα παιδιὰ. Ἐνα σύντομο βιβλιαρικὸν στίχων δὲν τοῦ ξεχωρῆς ὡς τὴν ὄρα τὴν ὄψη. Ἄξια πολὺ μεγαλιότερης προσοχῆς εἶναι ἡ

ΑΡΧΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ 5

ΠΛΑΤΩΝΑ

Ο ΚΡΙΤΩΝΑΣ

Μεταφρασμένος ἀπὸ τὸν Γ. Ρ. ΣΤΑΜΝΟΠΟΥΛΟ

Ἴσως, ἀ δὲ χαλᾶς κἀκεῖνους κέρυ' εἰδεμὴ ὀκούσης, Σωκράτη, πολλὰ καὶ ἀνάξια σου. (Ἡ ζῆς ἀπὸν φίλωντας ὄλων τῶν ἀνθρώπων τις ποδιῆς οὐ σκλάβος—γιὰ νὰ κἀνης τί; Νὰ ξεπαυτόνης στὴ Θεσσαλίᾳ, ἀ νᾶχῃ; πᾶσι ἐκείνους γιὰ χάρη τοῦ φανιοῦ; Κ' ἐκεῖνα τότες τὰ λόγια γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἄλλη ἀρετῆ πού ὅλ' μᾶς μένουν; Μὰ γιὰ χάρη τῶν παιδιῶν σου, ὅλ' πῆ; ἴσως, ὅλ' νὰ ζῆσης γιὰ νὰ τὰ μεγαλώσῃς καὶ νὰ τὰ ἀναθρέψῃς. Ἔτσι λοιπόν; Στὴ Θεσσαλίᾳ πηγαίνοντας τὰ ὅλ' τὰ μεγαλώσῃς καὶ ὅλ' ἀναθρέψῃς, στὴν ζηνητεῖα

ἐκείνους, γιὰ νὰπολοῦσε κ' αὐτὸ ἀκόμη; Καὶ ἔστω πῶς ὅχι αὐτὸ ἀ μεγαλιώδων ὅμως ἐδωπέρα ζῶντας ἐσὺ, πῶς καλὰ ὅλ' μεγαλιώδων καὶ ἀνατραπτοῦν δίχως ἐσὺ νᾶσαι μαζὶ τοὺς; γιὰ τὸ ὅλ' φροντίζου οἱ φίλοι γι' αὐτὰ. Ἢ, καλὰ, ἀν ζηνητεῖς στὴ Θεσσαλίᾳ, ὅλ' φροντίζου, κ' ἀν ζηνητεῖς στὸν Ἀθῆναι δὲ ὅλ' φροντίζου; Ἀν βέβαια δειγνύουν κάποια χρησιμότητα αὐτοὶ ποῦχουν τὴν ἀξίωσι πῶς εἶναι φίλοι σου, πρέπει νὰν τὸ πιστεύῃς.

XVI. Ὅμως, Σωκράτη, ἀκούοντας ἐμᾶς πῶς σ' ἀθρέψαμε μῆτε στὴ παιδιὰ σου νὰ δώσῃς πειότερη ἀξία, μῆτε στὴ ζοῆ, μῆτε σ' ἄλλο τίποτα μπροστὰ στὸ δικίον, γιὰ νᾶχῃς σὴν ἐθῶς στὸν Ἀθῆναι νὰπολοῦθης ὅλ' αὐτὰ στῶς ἐκεῖ ἀρχοντες; γιὰ τὸ φανερὸ εἶναι πῶς οὐτ' ἐδωπέρα ἔχεις κἀνα κέρδος; κἀνοντας αὐτὰ—ἀσε πῶς δὲν εἶναι δικία καὶ συχωρημένα—οὐτ' ἐκεῖ ὄλ'χῃς σὴν πᾶς. Καλὰ, πῶς φεύγεις ἀδικημένους—τῶρα, ἀν φῆγῃς. Φεύγεις ἀδικημένους, μὰ ὅχι ἀπὸ μᾶς τοὺς νόμους, παρὰ ἀπ ἀνθρώπων; ἀν ὅμως ἐβῆγῃς μὲ τῶσι ἀτιμῶ τρόπῳ, γρο-

ζῶντας πῶσι ἀδικία καὶ κακὸ, βγαίνοντας ἀπ' τις ὀμολογῆς σου καὶ τίς συμφωνίας μ' ἐμᾶς; καὶ κἀνοντας κακὸ σ' αὐτοὺς πῶς δὲν ἔπρεπε καθόλου, κ' ἐμεῖς ὅλ' χολιάσωμε μαζὶ σου ὅσο ἔχῃ, κ' ἐκεῖ στὸν Ἀθῆναι ἀδέρφια μας οἱ νόμοι δὲ ὅλ' ἀ καλοδεχτοῦς, μὴ πῶς ὅλ' ἔξερους, πῶς κ' ἐμᾶς βλάθητες νὰ μᾶς ξεπαυτρέψῃς ὅσο ἐρχοῦνται ἀπ' τὸ χεῖρ σου. Μόνε κῆτα νὰ μῆ σ' καταφέρῃ ὁ Κρίτωνας νὰ προτιμήσῃς ὅσα λέει νὰ κἀνης, παρὰ ὅσα ἐμεῖς.

XVII. Αὐτὰ νὰ ξέρῃς, ἀγαπημένε σύντροφε Κρίτωνε, ὅλο καὶ ὀρθρῶ ἐγὼ πῶς ἀκούω, ἀπαρχάλαχτα ὅπως οἱ κορυβαντιστῆς ὀρθρῶν πῶς ἀκούων φλογῆρες, καὶ σ' ἐμένα ἡ βουθ' τῶν λόγων αὐτῶν κουδονίζει καὶ κἀνει νὰ μὴν μπορῶ ν' ἀκούσω ὄλ'λους; γι' αὐτὸ νὰ ξέρῃς πῶς ἀν λῆς τίποτα ἐναντία στὴν τωρινῆ μου αὐτῆ ἀπόφραση, τοῦ κακού ὅλ' λῆς. Μ' ὄλ' αὐτὰ ὅμως, ἀν νομίζεις πῶς ὅλ' κατῶρθῶς τίποτα, λέγε.

Κ. Δὲν ἔχω, Σωκράτη, νὰ πῶ τίποτα. Σ. Ἄφισε λοιπόν, Κρίτωνε, κ' ἂς κἀνομε ἔτσι, ἀρῶ ἔτσι μᾶς ὀδηγεῖ ὁ Θεός.